

האירורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
בס"ד, י"א סיוון התשפ"ו

חולין כ"ז – דיני שחיטה, רוב סימנים, בצוואר, ובעוף

שאלות:

1. עוזיאל שוחט עוף האם הוא צריך לחתוך לכתחילה גם את הקנה וגם את הוושט?

חיתוך הסימנים בשחיטה

המשנה אומרת: "השוחט אחד בעוף ושנים בבהמה שחיטתו כשרה". בנוסף, המשנה אומרת ש"רובו ככולו" – אם השוחט חתך את רוב הסימן, זה נחשב כמו חיתוך של כל הסימן. **רבי יהודה חולק** ואומר שבעוף צריך לשחוט גם את הורידים (כלי הדם שבצוואר, הגמרא תפרש שמדובר דווקא בעוף וזה נועד להוציא את הדם).

הגמרא מקשה על לשון המשנה: המילה "השוחט" שזה דין בדיעבד. אם ככה, מה הדין לכתחילה בבהמה? הרי בבהמה אין יותר משני סימנים (קנה ווושט), אז ברור ששניים בבהמה זה לכתחילה! והגמרא מתרצת בשני אופנים:

- הלשון "בדיעבד" מתייחסת לעוף – שלכתחילה כדאי לשחוט בעוף את שני הסימנים, למרות שמהתורה מספיק אחד.
 - הלשון "בדיעבד" מתייחסת לדין ש"רובו ככולו" – לכתחילה צריך לשחוט את כל הסימן, ורק בדיעבד מסתפקים ברובו.
2. רפאל שחט כבש מכיוון הלשון, הכבש כשר?

שחיטה בצוואר מנין?

הגמרא מביאה שלושה נסיונות דומים למצוא מקור מהתורה לדין שמקום השחיטה הוא בצוואר, החכמים השונים לומדים בצורת דרשה של נוטריקון, אבל הגמרא דוחה את הנסיונות האלו ומקשה עליהם, ומוכיחה שיש בכל מקרה פרטים של הלכה למשה מסיני, שלא נלמדים מפסוקים, ולכן גם השחיטה מהצוואר היא הלכה למשה מסיני:

- **רב כהנא**: לומד מהפסוק על הקדשים, 'וַיִּשְׁחַט אֶת־בֶּן הַבֶּקָר' – המילה "שחט" מתפרשת 'שחה' 'חטהו' שמהמקום שהבהמה "שחה" (מתכופפת בו, כלומר הצוואר), משם "חטהו" לשון טיהור והכשרה לאכילה, כמו למשל 'וחטא את הבית' שכתוב בצרעת. הגמרא מקשה על ההוכחה כי גם הזנב והאוזן מתכופפים, וגם בהם אפשר בסוף להגיע לדם הנפש, אם חותכים מספיק עמוק. הצורך להגיע לדם הנפש, נובע מכך שדם הנפש מכפר בקדשים.
- **רב יימר**: לומד מהפסוק בדברים 'וַיִּזְבַּחַת מִבְּקָרָךְ וּמִצֹּאנֶךָ' – שמהמקום שבו הדם "זב" (זורם), שם "חתהו" (חתך אותו, מלשון שבירה). הגמרא דוחה את הלימוד כי נזלים זבים גם מהחוטם ומהלב.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

○ **דבי רבי ישמעאל:** דרשו "וסחט" במקום "ושחט" – מהמקום שהבהמה "סחה" (מוציאה קול, הגרון). גם כאן הגמרא שואלת אולי מדובר על הלשון?

מסקנת הגמרא בכל שלושת הנסיונות האלו: שגם מקום השחיטה (הצוואר) כמו חמשת הפסולים (שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור) לא כתובים בפירוש בתורה, אלא הם – הלכה למשה מסיני. הפסוקים שהובאו הם רק אסמכתא לכך שהשחיטה לא צריכה להיות "גיסטרא" (חיתוך של כל הצוואר לשניים), אלא רק של הסימנים. (ולפרוש השני ברש"י, שלא ידרוס)

רבי חייא מביא מקור אחר לשחיטה מהצוואר מברייתא: בקרבן עולה כתוב שצריך להקטיר את הנתחים ואת "הראש והפדר". למה הראש הוזכר בנפרד משאר הנתחים? כי היה מקום לומר שהוא לא בכלל הנתחים שעורכים אותם על המזבח, כי הראש מותז מהגוף כבר בזמן השחיטה (לפני הפשטת העור) כלומר, לאחר שחיטת שני הסימנים שעוקרת את החיות שלו הוא נחשב מופרד, ומכאן שהשחיטה היא בצוואר שמפריד את הראש. ואגב הזכרת הברייתא הזו, הגמרא דנה בשני הפסוקים השונים שהזכירה הברייתא 'את הראש ואת הפדר', ו'את ראשו ואת פדרו', הראשון נאמר בעולת בקר, והשני בעולת הצאן ארבעה פסוקים לאחר מכן.

והגמרא מפרטת מה לומדים מכל אחד מהפסוקים. שהראש נפרד, וגם שהראש והפדר קודמים להקטרה על המזבח. ושאת החתך בראש מכסים בפדר שזה החלב אשר על הקרב שהוא עשוי כמו מפה, כי זה דרך כבוד לכסות את החתך שמלוכלך בדם.

3. מאיפה לומדים שבעוף מספיק לשחוט סימן אחד?

הכשרת העוף בסימן אחד

הגמרא מביאה מקור נוסף לשחיטה מהצוואר מדברי **רבי אליעזר** בברייתא, שהתנא שלה לומד מהפסוק שנאמר לאחר דיני טומאת נבילה "זאת תורת הבהמה והעוף". הפסוק משווה בין בהמה לעוף, והגמרא מקשה לגבי מה הם שווים, הרי דיני הטומאה שלהם שונים, (כי העוף מטמא דווקא באכילה בבית הבליעה, והבהמה מטמאה במגע ומשא):

○ לפי **תנא קמא**: ההשוואה היא שכמו שבהמה צריכה שחיטה כדי להיטהר מטומאת נבלה, ככה גם עוף. אבל התורה כתבה את המילה "זאת" כדי למעט – שבהמה צריך שני סימנים (כמו שראינו לגבי התזת הראש בקרבן העולה), ובעוף מספיק סימן אחד.

○ **רבי אליעזר** לומד הפוך מעוף לבהמה: שכמו שבעוף השחיטה היא מהצוואר, ככה גם בבהמה. ומהמיעוט בעוף 'ממול ערפו' לומדים שדווקא בעוף המליקה היא מהעורף אבל בבהמה היא מהגרון. והתורה כתבה את המילה "זאת" ללמד שלמרות שבעוף השחיטה היא בסימן אחד, בבהמה השחיטה היא שני סימנים.

בר קפרא לומד שהעוף נשחט בסימן אחד בגלל שהוא נמצא בדרגת ביניים בין בהמה לדגים, כי התורה כתבה אותו בפסוק בין בהמה לדגים והיקישה אותו לשניהם, ובאופן דומה דרש גם עובר הגלילי:

○ **בהמה** (נבראה מהיבשה): צריכה שני סימנים.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

- דגים (נבראו מהמים): לא צריכים שחיטה בכלל (לומדים מהפסוק "הצאן ובקר ישחט להם... אם את־כל־דגי הים יאסף להם" – לדגים מספיקה אסיפה ולא שחיטה, ולמרות שגם בעופות נאמרה אסיפה היא נאמרה שלא כניגוד לשחיטה באותו פסוק).
- עוף: הוא מצב ביניים שנברא מה"רקק" (בוץ/שלולית - שילוב של מים ויבשה), ולכן הוא צריך סימן אחד בלבד. **רב שמואל קפוטקאה** מביא לזה חיזוק: כי לעופות יש קשקשים ברגליים כמו לדגים.

הגמרא מספרת שרבן גמליאל נשאל הרבה שאלות על ידי קונטריקון ההגמון, ובין השאר על סתירה בין הפסוקים בפרשת בראשית, שפסוק אחד אומר שהעוף נברא מהמים ופסוק שני מהאדמה, והוא ענה לו שהם נבראו מהרקק. לתלמידיו הוא הסביר שהתשובה הזאת הייתה רק כדי לדחות את ההגמון ("בקנה"), ובאמת העופות נבראו מהמים, והפסוק שהזכיר אדמה לא התייחס לעופות אלא רק לחית השדה, וסוף הפסוק משתייך גם לעופות ועל זה שהביאו אותם אל האדם לקרוא להם שם. והגמרא מביאה גם גרסה הפוכה של התשובות מה היתה התשובה להגמון ומה לתלמידים.

4. תומר ירה בתרנגולת, האם מותר לאכול אותה?

האם שחיטת עוף היא מהתורה?

רב יהודה אמר בשם רבי יצחק בן פנחס: שאין חובת שחיטה לעוף מהתורה וגם לא מהלכה למשה מסיני. הוא לומד את זה מהפסוק שנאמר לגבי חיה ועוף "וַיִּשְׁפַּךְ אֶת־דָּמּוֹ וְכִסָּהּ בְּעֶפְרָ" – מספיקה שפיכת דם בכל דרך שהיא, כלומר שפיכת הדם מהסימנים אפילו בעקירה או נחירה. חובת השחיטה בעוף היא רק מדברי סופרים. והעוף נחשב נבלה רק אם הוא מת לבד או בלי חיתוך הסימנים.

ולמרות שלכאורה גם חיה כלולה באותו פסוק של כיסוי הדם, המילים 'ושפך את דמו' מתייחסים דווקא לעוף כי הוא צמוד אליהם. והסיבה שלא כוללים גם חיה היא, כי היא הוקשה לפסולי המוקדשים בפסוק 'אך כאשר ייאכל את הצבי והאיל'. (רש"י אומר שההיקש של עוף לבהמה לפי הדעה הזו, נועד ללמד ששחיטת הבהמה היא מהצוואר כמו שראינו קודם).

הגמרא מקשה על הדעה הזאת מכמה מקורות:

- במשנה בהמשך המסכת כתוב, שאם אדם "נוחר" עוף (כלומר, הורג בלי שחיטה) הוא פטור מלכסות את הדם. אם נחירה הייתה נחשבת כשחיטה מהתורה, הוא היה חייב לכסות! הגמרא מתרצת שהדין הזה של נחירה נאמר רק לגבי חיה (שחייבת שחיטה מהתורה), ולא לגבי עוף.
- הברייתא אומרת שמי ששוחט בגלל שהוא זקוק להשתמש בדם ולא בשביל לאכול את הבשר חייב לכסות, לכן הפתרון שלו הוא לבצע נחירה ואז הוא פטור מכיסוי, ושוב זו אותה שאלה. גם כאן הגמרא מתרצת שמדובר בחיה ולא בעוף.

והגמרא תמשיך לדון בדעה הזו בדף הבא.